

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ TARIM SEKTÖRLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Özlem Karahan Uysal¹
Erdoğan Oktay¹

ÖZET

Tarım alanında Türkiye AB etkileşimi ve olası gelişmeler, ileri sayısal araştırma tekniklerinin kullanıldığı etki analizi çalışmaları dahil olmak üzere, çok sayıda yerli ve yabancı araştırma ve inceleme çalışmalarına konu olmuştur. Bununla beraber, AB ile ilişkiler sürecinde tarım sektörünün önemi ve konunun Türkiye açısından yaşamsal nitelikte olduğu göz önüne alındığında, bu konunun iktisat kongresinde bir kez daha gündeme getirilmesinde ve farklı disiplinlerden katılımcılar tarafından tartışmaya açılmasında yarar görülmüştür. Bu çalışmada, AB ve Türkiye tarımı çeşitli boyutlarıyla karşılaştırılmış, Türk tarımının mevcut kurumsal yapısı ve işleyişi ile AB'ye uyum olanakları tartışılmıştır. Çalışmanın hazırlanmasında AB ve Türk tarımı ile ilgili istatistik verilerden yararlanılmış, bu arada, konu ile ilgili olarak gerek Türkiye'de gerekse AB'de yapılan çalışmaların sonuçlarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Avrupa Birliği, Tarım Sektörü

JEL Sınıflaması: Q17, Q18, F59

ABSTRACT

Turkey-EU interaction in the area of agriculture and expected path of its evolution has been subject to numerous research and review studies, including those using advanced quantitative research techniques. However, when the importance of the agricultural sector along the ongoing EU accession process and the essential role of the subject from the stand point of Turkey are considered, we have found it useful to bring the subject in to the context of the Congress and to expose it to be discussed by the participants from different disciplines. In this study, Turkish and the European Union agricultural sectors have been compared by different dimensions, and the ability of the Turkish agriculture to be adopted to the EU has been discussed. The study is based on statistical data on the EU and Turkish agricultural sectors, and the results of the previous studies on the subject are emphasized as deemed necessary.

Key Words: Turkey, European Union, Agricultural Sector

JEL Classification: Q17, Q18, F59

1. GİRİŞ

Türkiye'de tarım sektörü, milli gelir, istihdam ve dış ticaret içerisindeki payı ile ulusal ekonomi içerisinde geniş yer tutmaktadır. Kırk milyar dolarlık üretimi ile 2006 yılında GSMH içerisinde %9'luk paya sahip olan tarım sektörü; istihdamın yaklaşık üçtebirini bünyesinde barındırmaktadır. Yine 2006 yılında, tarım ürünleri ihracatı 8,6 milyon dolar, tarım ürünleri ithalatı ise 7,2 milyon dolar olmuştur (TZOB, 2007: 30-31). Tarım dış ticaret yoluyla ekonomiye 1,4 milyon dolar ve fazlası net bir katkı sağlamaktadır. Yetmişiki milyonluk nüfusumuzun ve 22 milyon turistinin besin ihtiyacını karşılayan ve sanayiye hammadde sağlayan sektör, Türkiye için stratejik açıdan büyük öneme sahiptir.

Türkiye, toprak ve iklim özellikleri bakımından büyük bir tarımsal üretim potansiyeline sahiptir. Nitekim, bitkisel üretim ve özellikle bazı ürünler açısından, dünyada özel bir konumda bulunmaktadır (FAO, 2005). Bununla beraber, tarımın ekonomik gelişmeye olası katkılarının doğru olarak idrak edilmesi ve bu bağlamda sahip

¹ Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, ozlem.uysal@ege.edu.tr,
erdogan.oktay@ege.edu.tr

olunan doğal kaynak potansiyelinin etkin şekilde değerlendirilmesi konusunda sıkıntılar bulunmaktadır. Öyle ki, Avrupa Birliği ile müzakere sürecine girilmesinin ardından tarım en sorunlu alan olarak öne çıkmıştır. İlerleme raporlarında Türkiye'nin tarım, gıda ve balıkçılık alanlarındaki karnesi kırıklarla doludur (CEC, 2007; T.C.Başbakanlık Dış Tic. Müst., 2007). Oysa Türkiye'nin tarımsal üretim potansiyeli, AB ile yakınlaşma sürecinde, tarımın dezavantajlı değil avantajlı olunan sektör olarak öne çıkmasını gerektirmektedir.

Müzakere sürecinde Türkiye tarımının karşılaştığı bu çelişkili tablo, konuyu Türkiye'nin gündemine taşımış, "Türkiye - AB ilişkilerinde tarım" üzerinde giderek daha çok yazılıp çizilen bir konu haline gelmiştir. Tarım alanında Türkiye AB etkileşimi ve olası gelişmeler, ileri sayısal araştırma tekniklerinin kullanıldığı etki analizi çalışmaları dahil olmak üzere, çok sayıda yerli ve yabancı araştırma ve inceleme çalışmalarına konu olmuştur. Bununla beraber, kanımızca, yapılan çalışmaların önemli bir bölümünde Türkiye açısından fazla kötümser tablolar ortaya konulmaktadır.

Bu çalışmada, başlıca ekonomik göstergeler kullanılarak, AB ve Türkiye'nin dünya ekonomisindeki yerleri, tarım sektörünün AB ve Türkiye ekonomisi içerisindeki ağırlığı, AB ve Türkiye'de tarımsal yapı ve üretim, tarım politikaları karşılaştırılmış ve elde edilen sonuçlar dikkate alınarak, Türk tarımının mevcut kurumsal yapısı ve işleyişi ile AB'ye uyum olanakları belirlenmeye ve konuya yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında AB ve Türk tarımı ile ilgili istatistik verilerden yararlanılmış, bu arada, konu ile ilgili olarak gerek Türkiye'de gerekse AB'de yapılan bazı çalışmaların sonuçlarına da değinilmiştir. Böylelikle konu iktisat kongresinde bir kez daha gündeme getirilerek, farklı disiplinlerden katılımcılarca tartışılması sağlanmaya çalışılmıştır.

2. DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERLERİ AÇISINDAN AB VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

Dünya ekonomisi içinde AB ve Türkiye'nin konumunu genel olarak değerlendirmek amacıyla karşılaştırma yapılabilir bazı verilerin bulunduğu Tablo 1 incelendiğinde Türkiye'nin dünya ekonomisi içindeki en yüksek payının nüfus ile ilgili olduğu görülmektedir. Nitekim Türkiye, 72 milyonu aşan nüfusuyla dünya geneli içinde yüzde 1,2 düzeyinde bir paya sahiptir. Türkiye 2004 yılı itibarıyla sahip olduğu GSYİH büyüklüğüyle 40,9 trilyon dolarlık dünya ekonomisine binde 7 düzeyinde katkı yapmaktadır. Türkiye'nin dünya ihracatı içindeki payı binde 7, ithalat içindeki payı yüzde bir düzeyindedir. Kişi başına düşen gelir açısından ise Türkiye dünya ortalamasının altında bir gelire sahiptir.

Tablo 1: Dünya Ekonomisinde AB ve Türkiye (2004)

Ülke	Nüfus		GSYİH		Kişi Başına Düşen Gelir	İhracat		İthalat	
	Bin kişi	%	Milyon dolar	%	Dolar	Milyon dolar	%	Milyon dolar	%
Türkiye	72.219	1,2	301.999	0,7	4.181	61.683	0,7	96.368	1,0
AB 15	383.593	6,3	12.176.097	29,7	31.742	3.361.455	37,5	3.288.395	35,6
AB 25	458.197	7,5	12.765.862	31,2	27.861	3.623.090	40,4	3.582.698	38,8
AB 27	487.767	7,6	12.863.435	31,4	26.038	3.656.493	40,7	3.629.786	39,3
AB 27+TR	559.986	8,8	13.165.434	32,1	25.257	3.718.176	41,4	3.726.154	40,3
Dünya	6.085.352	100,0	40.960.425	100,0	6.410	8.975.589	100,0	9.244.679	100,0

Kaynak: UNCTAD, 2005.

AB ülkelerinin toplam olarak dünya ekonomisi içindeki yeri çok önemli düzeylerde bulunmaktadır. Nitekim, 12,8 trilyon doları aşan GSYİH değeri ile AB-27 dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmiştir. Öyle ki, AB-27 dünya üretiminin yaklaşık üçte birini gerçekleştirmektedir. Kuşkusuz bu durumun ortaya çıkmasında euro/dolar paritesinin euro lehine değişmesinin de rolü bulunmaktadır.

Diğer taraftan, dünya ihracatı ve ithalatı içinde AB-27'nin payı yüzde 40'lar düzeyinde bulunmaktadır. Dolayısıyla, AB ülkeleri sadece üretim değil ticaret açısından da dünya ekonomisi için büyük önem taşımaktadır.

3. TARIMIN EKONOMİ İÇİNDEKİ YERİ AÇISINDAN AB VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde AB ve Türkiye'de tarım sektörünün üretim, istihdam ve dış ticaretteki yeri açısından karşılaştırması yapılacaktır.

3.1. Tarımın Üretim ve İstihdamdaki Yeri Açısından Karşılaştırma

Tablo 2'den AB'de tarımsal üretim değerinin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde Fransa, İtalya, İspanya ve Almanya'nın ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu dört ülke tarafından gerçekleştirilen tarımsal üretimin değeri, AB-15 içinde yaklaşık yüzde 65 düzeyinde bir paya sahiptir.

Tablo 2: AB Ülkelerinde Tarımın GSYİH ve İstihdama Katkısı (2003)

Ülke	Tarımsal Üretim Değeri(1) (Milyon Euro)	Tarım/ GSYİH (%)	Tarımdaki İstihdam (Bin Kişi)	İstihdam İçinde Tarımın Payı (%)
Belçika	6.809	1,0	70	1,7
Çek Cum.	2.941	1,1	212	4,5
Danimarka	8.135	1,6	89	3,3
Almanya	40.307	0,7	871	2,4
Estonya	432	2,2	37	6,3
Yunanistan	11.419	5,4	654	16,3
İspanya	41.136	3,6	934	5,6
Fransa	64.046	2,0	1.042	4,3
İrlanda	6.006	1,9	113	6,4
İtalya	43.815	2,2	1.040	4,7
G.Kıbrıs	648	3,7	17	5,2
Letonya	563	2,1	146	14,6
Litvanya	1.219	2,6	276	18,7
Lüksemburg	265	0,5	5	2,4
Macaristan	5.586	2,7	211	5,4
Malta	132	1,6	4	2,5
Hollanda	20.053	2,0	218	2,7
Avusturya	5.671	1,2	204	5,5
Polonya	11.771	2,3	2.485	18,2
Portekiz	6.175	2,5	657	12,8
Slovenya	946	1,6	75	8,4
Slovakya	1.553	1,2	130	6,0
Finlandiya	4.152	1,0	126	5,3
İsveç	4.794	0,6	111	2,5
B.Krallık	23.635	0,7	356	1,2
Bulgaristan	3.266	8,7	320	11,1
Romanya	10.762	11,2	3.520	37,7
AB 15	286.418	1,8	6.487	4,0
AB 25	312.209	1,9	10.082	5,2
AB 27	326.237	2,5	13.922	6,6
Türkiye	24.996	11,5	7.165	33,9
AB 27+TR	351.233	2,8	21.087	7,6

Kaynak: EC, 2005: 45

AB-25 içerisinde tarımın GSYİH içindeki payının en yüksek olduğu ülkeler; yüzde 5,4 ile Yunanistan, yüzde 3,7 ile Güney Kıbrıs ve yüzde 3,6 ile İspanya'dır. Tarımın GSYİH içindeki payı AB-15 ve AB-25 için sırasıyla yüzde 1,8 ve 1,6'dır. Yeni üye ülkelerde ise bu oran çok daha yüksek düzeylerde. Nitekim, Türkiye'de yüzde 11,5 olan tarımın GSYİH

içindeki payı, Romanya'da yüzde 11,2 ve Bulgaristan'da yüzde 8,7 düzeyindedir. Bu verilere göre tarımın milli gelir içindeki payı Türkiye'de tüm üye ülkelerde olduğundan daha yüksek düzeydedir.

Avrupa birliği ülkelerinde tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısında önemli oranda gerileme yaşanmıştır. Nitekim, 1980 yılında, daha sonra üye olan ülkeler de birlikte dikkate alındığında, AB-15'te 12,7 milyon olan tarımdaki istihdam, 2003 yılı sonunda 6,4 milyona gerilemiştir. Bu 24 yıllık bir zaman diliminde yaklaşık yüzde 50 düzeyinde bir gerilemeye karşılık gelmektedir. Böylece tarımın toplam istihdamdaki payı da yüzde 4 düzeyine gerilemiştir.

2003 yılı itibariyle AB-15 içerisinde tarımda istihdamın en yüksek olduğu ülkeler Fransa, İtalya, Almanya ve İspanya'dır. AB-25 içinde ise Polonya 2,4 milyon kişi ile en yüksek tarımsal istihdama sahip ülke konumundadır. Bu sayı nedeniyle AB ile Polonya arasındaki müzakere süreci oldukça tartışmalı geçmiştir. Yine AB-27'de Romanya 3,5 milyonluk tarımsal istihdamı ile dikkati çekmektedir.

Diğer taraftan istihdam içinde tarımın payının oransal olarak çok yüksek sayılabilecek düzeyde olduğu ülkeler bulunmaktadır. Nitekim, tarımın toplam istihdam içindeki payı Litvanya'da yüzde 18,7, Yunanistan'da yüzde 16,3, Letonya'da yüzde 14,6'dır. Bu oranlar yüksek olmasına rağmen söz konusu ülkelerde nüfusun ve dolayısıyla toplam istihdam rakamının küçük olması üyelik süreci açısından önemli sorun yaratmamıştır. Bununla beraber, 2007 yılında tam üye olan Bulgaristan ve özellikle de Romanya'da tarımdaki istihdam oranının yüksekliği dikkati çekmektedir.

Tabloda en çarpıcı veriler Türkiye'ye aittir. Nitekim, 2003 yılı itibariyle Türkiye'de tarımda istihdam edilen kişi sayısı 7,1 milyondur. Toplam istihdam içinde tarımın payı ise yüzde 33,9'dur. Bu veriler AB ortalamalarının çok üzerindedir. Hatta AB-15'te tarımda istihdam edilen kişi sayısı (6,4 milyon) Türkiye'den (7,1 milyon) düşüktür. Bu istihdam yapısı ile Türkiye'nin AB'ye uyum sağlaması oldukça güç görünmektedir. Bu güçlük, AB'de tarımdaki istihdamın yarı yarıya azaltıldığı 1980-2003 döneminde, Türkiye'deki gerilemenin sadece yüzde 14 düzeyinde kalmış olmasıyla daha da belirginleşmektedir. Bu durumun, tarım dışı kesimlerde istihdam imkanlarının yeterince artırılmaması yanında tarım kesiminden diğer sektörlerle kaydırılabilecek işgücü fazlasının niteliğiyle de ilgili olduğu düşünülebilir. Diğer bir ifade ile, tarım dışı kesimlerde işgücü talebinin yatırım artışının sınırlı olması nedeniyle yetersiz kalması ve tarımdan gelebilecek işgücü arzının niteliğinin düşük olması tarımdaki istihdam azalışının yavaş gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Türkiye nüfusu ve genel istihdam düzeyinin yanı sıra, tarımındaki istihdamın fazlalığı, AB'nin Türkiye'nin tam üyeliği konusundaki çekimser tutumunun başlıca nedenleri arasında yer almaktadır.

3.2. Tarımın Dış Ticaretteki Yeri Açısından Karşılaştırma

AB'nin üçüncü ülkelere yapmış olduğu tarım ürünleri ihracatı 2003 yılında 60 milyar Euro civarında olup, bu değer AB'nin toplam ihracatı içerisinde yüzde 6,2'lik paya karşılık gelmektedir. Aynı yıl Birlik tarım ürünleri ithalatı için 61 milyar Euro ödemiştir. Bu değer de üçüncü ülkelere yapılan toplam ithalat değeri içerisinde yine yüzde 6,2'lik paya sahiptir (EC, 2005: 186).

Ülkeler bazında bakıldığında, toplam ithalatı içinde tarım ürünlerinin payı en yüksek olan ülkeler Letonya, Güney Kıbrıs, Hollanda, Yunanistan, Portekiz, Danimarka ve Malta'dır (Tablo 3). İhracatı içinde tarım ürünlerinin payı en yüksek olan ülkeler ise sırasıyla Güney Kıbrıs, Yunanistan, Hollanda, Danimarka, İspanya, İrlanda ve Fransa'dır. Türkiye'nin ihracatı içinde tarımın payı bu ülkelerin gerisinde bulunmaktadır.

Tarım ürünleri dış ticareti en fazla açık veren ülkeler Birleşik Krallık, Almanya ve İtalya; en yüksek oranda fazla veren ülkeler ise sırasıyla, Hollanda, İrlanda, Danimarka

ve İspanyadır. Türkiye ise, tarımda sahip olduğu potansiyele rağmen, 2003 yılında sadece 641 milyon dolarlık tarım ürünleri dış ticaret fazlasına sahiptir.

Tablo 3: AB Ülkelerinin Dış Ticaretinde Tarımın Yeri (2003)

Ülke	Tarım İthalatı/ Toplam İthalat %	Tarım İhracatı/ Toplam İhracat %	Tarımda Dış Ticaret Dengesi Milyon Euro
Belçika	8,9	9,3	2.576
Çek Cum.	5,6	3,6	-988
Danimarka	10,7	17,6	4.918
Almanya	8,3	4,9	-11.285
Estonya	9,7	5,0	-355
Yunanistan	11,2	22,7	-1.716
İspanya	8,3	14,6	4.752
Fransa	8,1	11,4	11.060
İrlanda	8,8	12,5	6.105
İtalya	9,4	7,2	-5.681
G.Kıbrıs	12,2	34,2	-292
Letonya	12,3	7,3	-383
Litvanya	7,9	10,2	-44
Lüksemburg	9,5	5,7	-689
Macaristan	3,7	7,5	1.309
Malta	10,5	3,1	-237
Hollanda	11,4	17,7	19.689
Avusturya	6,7	6,1	-613
Polonya	6,0	8,1	202
Portekiz	11,2	6,7	-2.777
Slovenya	6,5	3,9	-355
Slovakya	5,2	3,3	-392
Finlandiya	6,3	2,6	-1.151
İsveç	7,3	3,0	-2.680
B.Krallık	9,2	5,9	-16.086
Bulgaristan	6,3	10,8	115
Romanya	7,5	3,3	-1.072
AB 15	6,2	6,2	6.422
AB 25	6,4	6,5	4.887
AB 27	6,4	6,5	4.490
Türkiye	6,1	10,3	641
AB 27 +TR	6,4	6,7	4.352

Kaynak: EC, 2005: 45

4. Tarımsal Yapı ve Üretim Açısından AB ve TÜRKİYE'nin Karşılaştırılması

4.1. Tarımsal İşletme Ölçeği Açısından Karşılaştırma

AB-27 de toplam 183,6 milyon hektar tarım alanı bulunmaktadır. Ülkeler bazında bakıldığında en büyük tarım arazisi sırasıyla Fransa, İspanya, Almanya, Birleşik Krallık, Polonya, İtalya ve Romanya'da bulunmaktadır (Tablo 4). Polonya ve Romanya'nın tarım arazilerinin genişliği müzakere sürecinin bu ülkeler için zorlu geçmesinin nedenleri arasında yer almıştır (Uysal, 2007: 194). Nitekim, AB bütçesi içerisinde önemli yer tutan tarım sektörünün genişleme süreci ile AB'ye getireceği ilave yük aday ülkelerin tarımsal arazi genişlikleri ile doğru yönlü ilişki içerisinde. Bununla beraber, Avrupa birliğinin genişleme süreci ile bağlantılı olarak, yeni stratejiler geliştirdiği ve bunları Ortak Tarım Politikası reformları kapsamında formüle ederek, yeni üyelerin tarımsal destekler anlamında eski üyeler kadar masraflı olmaması için bir takım önlemler hayata geçirdiği bilinmektedir (Eraktan ve Ören, 2005: 32). Yine de, bu durum 26,5 milyon hektar tarım alanına ve üç milyondan fazla tarım işletmesine sahip olan Türkiye'nin tarım boyutu ile

AB'yi uzun uzun düşündürmesini engellemektedir (CEC, 2004; Grethe, 2005; Nugent, 2005; Oksam ve diğ., 2004).

Türkiye'deki tarım işletmelerinin sayısı AB-15'deki işletme sayısının yarısına yakınken, yeni üye ülkeler hesaba katıldığında bu oran üçtebire düşmüştür. Bununla beraber, Türkiye üç milyonu aşan işletme sayısı ile AB üyesi ülkelerin hepsinden daha fazla tarımsal işletmeye sahiptir.

Türkiye tarımının en karakteristik yapısal özelliği küçük ve dağınık araziye sahip işletme sayısının çokluğudur. 2001 Tarım Sayımı sonuçlarına (TÜİK, 2004) göre, Türkiye'de işletme başına düşen ortalama işlenen arazi genişliği 6,1 hektar civarındadır. Tarım işletmelerinin %85'i 10 hektardan küçük olup, bunlar toplam işlenen arazinin yaklaşık %41'ini işlemektedirler. Ayrıca, tek parçalı araziye sahip işletmelerin oranı % 19,5, 2 ile 5 parçalı araziye sahip işletmelerin oranı ise % 57,4'tür. Bir önceki sayım (1991) sonuçları ile karşılaştırıldığında gerek ortalama işletme ölçeği gerekse parsel sayısı açısından olumlu yönde bir gelişme vardır. Ancak bu gelişme çok yavaş seyretmekte ve küçük-dağınık işletme arazisi, dolayısıyla ölçek ekonomilerinin yokluğu, toprak verimliliğinin ve üretici gelirlerinin artırılmasını engelleyen önemli bir faktör olmaya devam etmektedir.

Tablo 4: AB Ülkelerinde Tarımsal Alanlar ve İşletme Ölçeği

Ülke	Tarım Alanı 1000 Ha	İşletme Sayısı 1000	Ortalama İşletme Ölçeği Ha
Belçika	1.392	55	25,4
Çek Cum.	3.674	54	66,9
Danimarka	2.641	49	54,7
Almanya	17.008	412	41,2
Estonya	796	37	21,6
Yunanistan	3.897	814	4,8
İspanya	25.270	1.287	19,6
Fransa	29.430	614	45,3
İrlanda	4.370	135	32,3
İtalya	15.097	2.152	7,0
G.Kıbrıs	136	45	3,5
Letonya	1.582	141	10,2
Litvanya	2.531	279	9,1
Lüksemburg	128	3	52,3
Macaristan	5.865	773	5,6
Malta	11	11	1
Hollanda	1.924	86	23,5
Avusturya	3.374	200	16,9
Polonya	16.136	2.178	7
Portekiz	3.745	416	9,0
Slovenya	509	77	6,3
Slovakya	2.236	72	29,8
Finlandiya	2.246	75	29,9
İsveç	3.129	68	46,1
B.Krallık	16.352	281	57,4
Bulgaristan	5.326	-	-
Romanya	14.819	-	-
AB 15	130.003	6.647	19,6
AB 27	183.624	10.314*	15,9*
AB-Yeni-12	53.621	3.667**	9,1**
Türkiye	26.575	3.021	6,1
AB 27 + TR	210.149	13.981***	13,59***

* AB-25 rakamıdır. ** AB-YENİ-10 rakamıdır. *** AB-25+TR rakamıdır.

Kaynak: EC, 2005: 45

Diğer yandan işletme ölçeği konusunda AB ile karşılaştırma yapıldığında ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki ortalama işletme genişliği, AB-15 ortalamasının üçtebirinden azdır. Ancak AB-27 dikkate alındığında, aradaki fark bir ölçüde azalmaktadır. Daha da ilginç, ya da genel olarak gözardı edilen bir gerçek olarak, Türkiye'deki ortalama işletme genişliği, Yunanistan, Güney Kıbrıs, Macaristan, Malta'ya göre fazladır. Ayrıca, İtalya, Polonya, Slovenya gibi ülkelerle de büyük ölçüde yakınlık göstermektedir. Bununla beraber, Türkiye'de toplam tarım işletmesi sayısının yüksek olması nedeniyle, olası tam üyelik durumunda, AB-25'deki ortalama işletme genişliği 15,9 hektardan, 13,8 hektara gerileyecektir.

4.2. Üretim Açısından Karşılaştırma

4.2.1. Bitkisel Üretim

AB ülkelerinde çok sayıda tarımsal ürün yetiştirilmektedir. Seçilmiş bazı ürünlerin üretim miktarları Tablo 5 de verilmiştir.

AB-27'de toplam buğday üretimi 101,6 milyon ton, arpa üretimi 55,5 milyon ton, mısır üretimi ise 50,9 milyon ton düzeyindedir. Tam üye olması durumunda Türkiye AB içerisinde buğday üretiminde Fransa ve Almanya'nın ardından üçüncü, arpa üretiminde Almanya, Fransa ve İspanya'nın ardından dördüncü, mısır üretiminde ise yedinci sırayı alacaktır.

Tablo 5: AB Ülkelerinde Seçilmiş Bazı Bitkisel Ürünlerin Üretimi
(Bin Ton)

Ülke	Buğday	Arpa	Mısır	Taze Meyve	Taze Sebze
Belçika	1.693	271	555		1.531
Çek Cum.	2.638	2.069	476	180	296
Danimarka	4.701	3.776			221
Almanya	19.225	10.596	3.422	1.289	2.807
Estonya	145	254		10	45
Yunanistan	323	186	2.206		3.917
İspanya	4.041	8.698	4.339		
Fransa	29.047	9.844	11.991	4.159	6.007
İrlanda	794	1.198			
İtalya	2.512	1.021	8.709	9.200	13.530
G.Kıbrıs		129		180	144
Letonya	468	247		46	202
Litvanya	1.204	900	9	115	388
Lüksemburg	69	55	2	6	2
Macaristan	4.072	1.153	4.352	746	1.377
Malta				4	55
Hollanda	1.130	349	286		3.858
Avusturya	1.128	882	1.452	784	502
Polonya	7.858	2.831	1.884	3.308	4.420
Portekiz	37	13	784	968	1.671
Slovenya	123	39	224	136	
Slovakya	918	804	601	42	170
Finlandiya	679	1.697		14	235
İsveç	2.283	1.546			
B.Krallık	14.080	6.370		242	2.307
Bulgaristan					1.352
Romanya	2.477	541	9.577	2.153	4.685
AB 15	81.741	46.503	33.745		
AB 25	99.167	54.928	41.292		
AB 27	101.644	55.469	50.869		
Türkiye	19.000	8.100	2.800	8.691	25.887

AB 27 + TR	120.744	63.569	53.669		
-------------------	----------------	---------------	---------------	--	--

Kaynak: EC, 2005: 208-246

Mevcut üretim düzeyi ile taze meyve üretiminde İtalya'nın ardından ikinci sırada yer alacak olan Türkiye, tam üye olması halinde AB'nin en büyük sebze üretici konumuna gelecektir. Avantajlı konumda bulunduğumuz taze meyve ve sebze üretiminde, AB'deki başlıca rakiplerimiz İspanya, İtalya ve Fransa'dır.

Bu ürünlerin dışında, zeytinyağında İspanya, İtalya ve Yunanistan; şarap üretiminde ise Fransa ve İtalya, Türkiye'nin en önemli rakipleri olacaktır.

4.2.2. Hayvansal Üretim

AB ile ilişkiler bağlamında tarım sektörü açısından Türkiye'nin en dezavantajlı olduğu düşünülen alt sektör hayvancılıktır. Gerek doğal kaynakların sunduğu bazı avantajlar, gerekse uygulanan istikrarlı hayvancılık politikaları sonucunda AB hayvansal ürünler üretiminde büyük mesafe almıştır. Hatta bu ürünlerde ortaya çıkan büyük miktardaki üretim fazlalıkları, Ortak Tarım Politikasındaki reformların da temel nedenleri arasında yer almıştır (Uysal, 2007: 199).

Tablo 6: AB Ülkelerinde Hayvan Sayıları (2003-1000 Baş)

Ülke	Sığır	Koyun	Keçi
Belçika	2.758	146	25
Çek Cum.	1.462	103	13
Danimarka	1.740	92	0
Almanya	13.732	2.145	160
Estonya	254	30	4
Yunanistan	573	8.932	5.468
İspanya	6.478	23.813	3.047
Fransa	19.762	9.127	1.208
İrlanda	6.333	4.829	8
İtalya	6.695	8.138	988
G.Kıbrıs	58	274	444
Letonya	388	32	13
Litvanya	779	14	22
Lüksemburg	190	8	2
Macaristan	770	1.103	86
Malta	19		
Hollanda	3.780	1.300	268
Avusturya	2.067	304	58
Polonya	5.421	332	
Portekiz	1.395	3.457	538
Slovenya	473	107	22
Slovakya	608	316	40
Finlandiya	1.012	67	5
İsveç	1.576	427	5
B.Krallık	10.381	24.888	93
Bulgaristan	699	1.947	1.009
Romanya	2.878	7.312	633
AB 15	78.472	87.674	11.873
AB 25	88.704	89.984	12.517
AB 27	92.281	99.243	14.159
Türkiye	9.788	25.432	6.772
AB 27 + TR	102.069	124.675	20.931

Kaynak: EC, 2005: 302 ve TÜİK

Tablo 6'da AB ve Türkiye'deki hayvan sayıları verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi AB-27'de 92,3 milyon adet sığır, 99,2 milyon adet koyun ve 14,2 milyon adet keçi

bulunmaktadır. Sığır sayısında Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık; Koyun sayısında İngiltere ve İspanya; Keçi sayısında ise, Yunanistan, İspanya ve Fransa ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin tam üyeliği durumunda AB'deki sığır, koyun ve keçi sayılarında, sırasıyla, %10,8, %25,6 ve %47,8 artış olacağı görülmektedir. Özellikle koyun yetiştiriciliğinde dünya ölçeğinde özel bir konuma sahip olan Türkiye (FAO, 2005), tam üyelik halinde, keçi ve koyun sayısında AB ülkeleri içerisinde ilk sırada yer alacaktır. Ancak Türkiye'nin hayvansal üretimde AB karşısındaki pozisyonunu değerlendirebilmek için hayvan sayıları yeterli olmayıp, üretim miktarlarının incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 7'de AB ve Türkiye'de seçilmiş bazı hayvansal ürünlerin üretim miktarları verilmiştir. Buna göre AB-27'de süt üretiminde ilk sırayı Almanya alırken, Fransa ikinci, Birleşik Krallık üçüncü sırada bulunmaktadır. Polonya, Hollanda ve İtalya'nın süt üretimleri de önemli düzeydedir. Türkiye'nin AB-15 içerisinde sığır eti üretiminde ilk sıraları Fransa, Almanya ve İtalya paylaşmaktadır. Koyun ve keçi etinde ise Birleşik Krallık ve İspanya'nın hakim durumda olduğu görülmektedir. Türkiye sahip olduğu yüksek sığır, koyun ve keçi sayılarına karşın, görece olarak düşük miktarlarda süt ve kırmızı et üretimi gerçekleştirebilmektedir.

Tablo 7: AB Ülkelerinde Seçilmiş Bazı Hayvansal Ürünlerin Üretimi
(1000 Ton)

Ülke	İnek Sütü	Sığır ve Dana Eti*	Koyun ve Keçi Eti*	Tavuk Eti	Yumurta
Belçika	3500	225	4**	304**	198**
Çek Cum.	2725				
Danimarka	4741	144	2	202	81
Almanya	28450	1186	46	1069	814
Estonya	596				
Yunanistan	770	48	117	170	137
İspanya	6247	664	257	1342	1114
Fransa	24670	1388	138	2070	1002
İrlanda	5462	567	62	120	37
İtalya	10793	981	36	1105	785
G.Kıbrıs	164				
Letonya	810				
Litvanya	1861				
Lüksemburg	265	10			
Macaristan	2107				
Malta	45				
Hollanda	10900	178	20	522	447
Avusturya	3300	199	8	108	85
Polonya	11866				
Portekiz	2100	81	26	283	126
Slovenya	755				
Slovakya	1189				
Finlandiya	2472	93	1	84	56
İsveç	3253	136	4	109	100
B.Krallık	15011	694	306	1578	701
AB 15	121934	6594	1025	9066	5683
AB 25	144052				
Türkiye	10611***	314	84	905	792

*Karkas ağırlığı ** Lüksemburg rakamları dahil *** Toplam süt üretimidir.

Kaynak: EC, 2005: 290-304-311-322 ve TÜİK

Tavuk eti üretiminde Fransa, Birleşik Krallık ve İspanya; yumurta üretiminde ise İspanya, Fransa ve Almanya öncü durumdadır. Tavuk eti ve yumurta üretim miktarları açısından Türkiye'nin de AB düzeyinde dikkate değer bir pozisyonda olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

4.3. Verim Açısından Karşılaştırma

Tablo 8’de AB ülkeleri ve Türkiye için seçilmiş bazı bitkisel ürünlerdeki verim düzeyleri yer almaktadır. Buna göre, AB-27’de ortalama buğday verimi 576 kg/dekar’dır. Hollanda, Belçika ve İrlanda’da 800 Kg’ı aşan verim düzeylerine ulaşılırken, Türkiye, dekada 209 kg ile Portekiz ve Estonya ile son üç sırayı paylaşmaktadır.

Arpa veriminde Belçika, İrlanda ve Hollanda ilk sıraları alırken, Türkiye, bu üründe de AB ortalamasının oldukça altında bir verim düzeyine sahiptir. Bununla beraber, Yunanistan ve Portekiz gibi az yağışlı Akdeniz ülkelerinin tahıllardaki verim düşüklüğü konusunda Türkiye ile benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 8: AB Ülkelerinde Seçilmiş Bitkisel Ürünlerde Verim Düzeyi (2003)
(Kg/Dekar)

Ülke	Buğday	Arpa	Mısır	Elma	Domates
Belçika	849	664	1052	3800	39730
Çek Cum.	407	376	555	1560	2780
Danimarka	708	532			41030
Almanya	650	511	739	2440	17060
Estonya	216	193		120	
Yunanistan	260	185	883		5090
İspanya	308	282	911		5970
Fransa	642	560	712	3650	13530
İrlanda	830	654			
İtalya	435	330	749	3190	5090
G.Kıbrıs		251		980	8070
Letonya	279	186		440	500
Litvanya	358	292	401	490	760
Lüksemburg	614	534	564	380	9750
Macaristan	368	330	369	1170	4230
Malta					
Hollanda	874	636	1167	3490	47330
Avusturya	442	416	838	7210	20200
Polonya	340	279	529	1520	2050
Portekiz	119	117	564	1330	7080
Slovenya		287	271	3280	
Slovakya	303	299	412	970	1990
Finlandiya	354	320		480	29580
İsveç	555	425		1450	32300
B.Krallık	768	591		800	17330
Bulgaristan					2750
Romanya	143	164	299	1130	1660
AB-15	614	442	762	2570	2079
AB-25	593	411	662	1940	1483
AB-27	576	402	648	1909	1536
Türkiye	209	239	501	1630	2820

Kaynak: EC, 2005: 208-248

Buğday ve arpadaki kadar olmasa da, Türkiye, mısır ve elma veriminde de AB ortalamasının gerisinde kalmıştır. Tablo’da, üretiminde daha yüksek bir verime sahip olduğumuz tek ürün domatestir. Bu durumun da yine önemli ölçüde iklim koşulları ile bağlantılı olduğu düşünülebilir.

Bitkisel ürünlerde verimlilik açısından AB üyeleri arasında önemli farklılıklar dikkat çekerken, Birliğe yeni katılan 12 ülkede verim düzeylerinin genel olarak daha düşük düzeyde olduğu gözlenmektedir.

Tablo 9'da AB ülkeleri ve Türkiye için bazı hayvansal üretim dallarındaki verim düzeyleri yer almaktadır. AB-27 içerisinde en yüksek süt verimine sırasıyla İsveç, Danimarka, Finlandiya ve Hollanda sahiptir. Türkiye, inek başına 1.888 kg'lık süt verim düzeyi ile AB-15 (6.235 kg) ve AB-25 (5.889 kg)'in oldukça gerisinde yer almaktadır. Bununla beraber, söz konusu verim düzeyi kültür ırkı ve yerli ırk hayvanlar ile, çok farklı coğrafi ve teknik koşullara sahip işletmelerin bir ortalaması olup; AB'deki verim düzeyinin yakalanmış olduğu çok sayıda işletmenin bu üretim dalında faaliyetlerini sürdürdükleri bilinmektedir. Ortalama bir işletmesinin sahip olduğu koşulların iyileştirilmesi ve dolayısıyla ortalama süt veriminin artırılması ise ancak orta ve uzun vadeli önlemler ile sektöre yapılacak ciddi yatırımlar sonucunda mümkün olabilecektir.

Tablo 9: AB Ülkelerinde Seçilmiş Bazı Hayvansal Ürünlerde Verim (2003)

Ülke	Süt (Kg Baş)	Siğır (Kg/Baş)*	Koyun/Keçi (Kg/Baş)*
Belçika	5.922	411,3	19,5
Çek Cum.	5.873		
Danimarka	7.734	254,4	21,3
Almanya	6.506	326,6	21,6
Estonya	5.138		
Yunanistan	4.667	248,7	10,6
İspanya	5.413	264,5	11,1
Fransa	5.976	362,5	17,3
İrlanda	4.838	304,8	20,0
İtalya	5.648	308,3	8,9
G.Kıbrıs	6.308		
Letonya	3.951		
Litvanya	4.201		
Lüksemburg	6.310	333,3	
Macaristan	6.234		
Malta	5.325		
Hollanda	7.050	306,9	23,7
Avusturya	5.603	341,3	22,0
Polonya	4.043		
Portekiz	6.158	286,2	9,9
Slovenya	5.393		
Slovakya	5.170		
Finlandiya	7.207	281,0	19,1
İsveç	8.072	299,6	19,5
B.Krallık	6.734	319,1	20,0
AB 15	6.235	316,4	14,2
AB 25	5.889		
Türkiye	1.888	183	15,8

*Karkas ağırlığı

Kaynak: EC, 2005 ve FAO

Süt siğirciliğindeki benzer bir tablo, siğır eti karkas verimi için de geçerlidir. AB-15 ülkeleri arasında en yüksek siğır karkas veriminin, sırasıyla Belçika, Fransa ve Avusturya'da gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye ise 183 kg/baş düzeyindeki et verimi ile 316 kg/baş olan AB-15 ortalamasının ve AB-15'e dahil olan tüm ülkelerin gerisinde kalmış durumdadır.

AB-15'de koyun ve keçide ortalama karkas et verimi bakımından öne çıkan ülkeler Hollanda, Avusturya, Almanya, Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık'tır. Türkiye verim

açısından bu ülkelerin oldukça gerisinde kalmakla beraber, sahip olduğu 15,8 kg/baş'lık verim düzeyi ile, 14,2 kg/baş olan AB-15 ortalamasının üzerinde verim elde etmektedir.

Verim ürün bazında rekabet gücünü ortaya koymada önemli bir gösterge olmakla beraber, günümüz tarım ve gıda ürünleri piyasasında bir o kadar önemli diğer unsur kalitedir. Başta süt olmak üzere, hayvansal ürünlerin üretiminde, hijyen gibi kalite unsurları ile hayvan refahı gibi konularda Türkiye'nin AB notu kırkıdır (CEC, 2007). Bu konularda acil önlemler alınması gerekmektedir.

4.4. Tarım Ürünleri Dış Ticareti Açısından Karşılaştırma

AB ve Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaretlerinin karşılaştırılması, potansiyel işbirliği ve rekabet alanlarının belirlenmesi açısından önemlidir.

AB, 1962 yılında uygulamaya koyduğu Ortak Tarım Politikası ile birçok tarım ürününde ithalatçı konumdan ihracatçı konuma geçmiş, hatta bazı ürünlerde arz fazlalığı sorun haline gelmiştir. Örneğin, AB ortalaması olarak buğday, arpa, patates ve şekerde ; ayrıca hemen tüm hayvansal ürünlerde kendine yeterlilik oranı yüzde 100'ün üzerine yükselmiştir. Diğer yandan AB ortalaması olarak mısır ve sebze kısmi, taze meyvede ise önemli oranda arz açığı bulunmaktadır. Nitekim, 2003 yılı verilerine göre, AB'nin tarım ürünleri ithalatı içerisinde en önemli yeri 9,3 milyar Euro ile meyve ve türevleri almakta, bunu 5,9 milyar Euro ile yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler, ve yaklaşık 3,5 milyar Euro ile içecekler gazozlar ve sirke, kakao ve kakao ürünleri, et ve yenilebilir sakatat, sebze, meyve veya kabuklu yemiş içeren ürünler almaktadır. Aynı yıl, içecekler gazozlar ve sirke grubunda 13,4 milyar Euro'luk ihracat gerçekleştirildiğinden, bu grupta dış ticaret dengesi pozitif dönmemektedir. Dış ticaret dengesi bazında bakıldığında, AB ülkelerinin üçüncü ülkelerden daha çok meyve ve kabuklu yemişler, narenciye ve bostan, yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler, gıda endüstrisi atık ve atıkları net ithalatçısı konumunda oldukları; buna karşılık üçüncü ülkelere sırasıyla içecekler, gazozlar ve sirke, süt ürünleri yumurtalar, doğal bal ve çeşitli yenilebilir karışımlar ihraç ettikleri görülmektedir (EC, 2005, 187).

Tablo 10: Türkiye-AB Tarım Ürünleri Dış Ticareti (2003) (Milyon Euro)

Ürün	İthalat	İhracat	Denge
Canlı hayvanlar	2,4	5,6	3,2
Et ve yenilebilir sakatat	1,2	0,6	-0,6
Süt ürünleri; yumurtalar; doğal bal	33,3	28,8	-4,5
Hayvansal kaynaklı diğer ürünler	42,3	2,1	-40,2
Canlı bitkiler ve çiçekçilik ürünleri	23,6	11,6	-12,0
Yenilebilir sebzeler, bitkiler, kökler ve yumru bitkiler	188,7	6,3	-182,4
Yenilebilir meyve ve kabuklu yemişler; narenciye ve bostan	790,1	5,7	-784,4
Kahve, çay ve baharatlar	16,6	3,7	-12,9
Tahıllar	22,6	70,0	47,4
Değirmencilik ürünleri; malt ve nişastalar	8,5	4,7	-3,8
Yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler	40,0	34,1	-5,9
Lak, damla sakızlar, reçineler, diğer bitki salgıları ve özleri	0,4	17,6	17,2
Bitkisel örgü materyalleri, bitkisel kökenli diğer ürünler	6,6	0,2	-6,4
Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar	92,8	55,0	-37,8
Et ile hazırlanmış ürünler	0,0	2,6	2,6
Şeker ve şekerli ürünler	28,4	12,1	-16,3
Kakao ve kakao ürünleri	21,3	45,8	24,5
Tahıl, un veya nişastalı ürünler	27,0	31,8	4,8
Sebze, meyve veya kabuklu yemiş içeren ürünler	412,0	9,3	-402,7
Çeşitli yenilebilir karışımlar	28,8	51,2	22,4
İçecekler, gazozlar ve sirke	34,8	58,1	23,3
Gıda endüstrisi atık ve atıkları	1,9	29,7	27,8
Tütün ve işlenmiş tütün muadili ürünler	115,6	81,1	-34,5
Ara Toplam	1.939,1	567,7	-1.371,4
Uruguay Round'a dahil olan diğer tarımsal ürünler	109,5	461,4	351,9

Toplam Tarımsal Ürünler	2.048,6	1.029,2	-1.019,4
Genel Toplam	24.015,7	28.219,4	4.203,7

Kaynak: EC, 2005: 200

Türkiye, AB'nin tarım ürünleri dış ticaret hacmi içerisinde ABD, Brezilya, İsviçre, Arjatinin ardından beşinci sırada yer almaktadır (EC, 2005, 192). AB, Türkiye ile genel dış ticarete fazla verirken, tarım ürünleri dış ticaretinde net ithalatçı durumunda bulunmaktadır. Tablo 10'da görüldüğü gibi, AB'nin Türkiye'den yaptığı toplam 2 milyar Euro'luk tarım ürünleri ithalatı içinde en önemli payı 790 milyon Euro ile yenilebilir meyve ve kabuklu yemişler, narenciye ve bostan ve 412 milyon Euro ile sebze, meyve ve kabuklu yemiş içeren ürünler almaktadır. AB'nin Türkiye'ye yaptığı toplam 1 milyar Euro'luk tarım ürünleri ihracatı içinde ise ilk sıraları tütün ve işlenmiş tütün muadili ürünler, tahıllar ve ve içecekler, gazozlar ve sirke almaktadır.

AB'ye tam üyelik durumunda AB ülkeleri ile Türkiye arasındaki tarım ürünleri dış ticaret hacminin artması beklenmektedir (Eruygur ve Çakmak, 2007). Söz konusu artışın yönünü ve şiddetini Türkiye lehine etkileyecek her türlü önlemin alınması önem arz etmektedir. Bu kapsamda, AB'nin mevcut tarım ürünleri dış ticaret desenini göz önüne alan üretim planlamasından, tarım ürünlerinde başta sağlık olmak üzere tüm kalite standartlarının AB düzeyinde kabul görecektir tarzda sağlanmasına ve AB ile müzakere sürecinde tarım ürünleri ticareti için ülke koşullarına uygun geçiş dönemi politikalarının uygulanmasının talep edilmesine uzanan bir önlemler zinciri acil olarak hayata geçirilmelidir.

5. TARIM POLİTİKALARI AÇISINDAN AB VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

Geçmişten bugüne değerlendirme yapıldığında gerek AB gerekse Türkiye'de tarım politikalarının hedeflenen amaçlar ve kullanılan araçlar açısından benzeştiği ifade edilebilir. Nitekim amaçlar açısından;

- Tarımsal üretimde istikrarın sağlanması,
- Tarımsal ürün fiyatlarında istikrarın sağlanması,
- Tarımsal üretimde istikrarın sağlanması amacıyla çiftçi gelirlerinin artırılması,
- Tarımda verimliliğin artırılması,
- Tarımda kullanılan teknolojinin geliştirilmesi,
- Dışarıya bağımlılığın azaltılması,
- Bu şekilde tarımsal ürün dolayısıyla gıda yönünden kendine yeterliliğin sağlanması,
- Ayrıca tüketiciler açısından kaliteli, sağlıklı ürün yetiştirilmesinin temin edilmesi ve bu yapılırken çevre ve ekolojik dengelerin korunması,

gibi amaçların, zaman ve koşullara bağlı olarak farklı ağırlıkta olsa da, hem AB hem Türkiye hem de diğer ülkelerde öne çıktığı söylenebilir.

Tarım politikası araçları açısından bakıldığında ise;

- Tarımsal altyapının (sulama, drenaj, baraj, köy yolları, elektrik vb) güçlendirilmesi amacıyla kamu yatırımlarının devreye sokulması,
- Tarımsal ürün fiyatlarının (taban-tavan) devlet tarafından belirlenmesi yani destekleme fiyat ve alım politikası,
- Girdi (Gübre, ilaç, tohum, sulama, damızlık, yem vb.) sübvansiyonları,
- Prim ödemeleri,
- Doğrudan gelir ödemeleri,
- Vergi kolaylıkları,
- Uygun koşullarda kredi temini,
- Üretim, ihracat ve ithalat kotaları
- İhracat destekleri (dış piyasalarda rekabet gücünün artırılması)
- İthalatın vergilendirilmesi, kontrolü ve yasakları (iç piyasada yabancı rekabete karşı koruma),

gibi araçların farklı dönemlerde farklı bileşim ve yoğunlukta kullanıldığı görülmektedir.

Tarım politikası teorisi ve uygulamaları açısından Türkiye ve AB ülkeleri arasında benzerlik var gibi görülse de sonuçlar açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim, AB'de tarım politikalarında belirlenen tüm amaçlara ulaşılrken, Türkiye için bunu ifade etmek güçtür. Bu durumun temel nedenleri ise, Türkiye'de;

- Tarıma yönelik politikalarda ekonomik ve sosyal amaçlardan çok politik amaçların öne çıkarılması, yani oy kaygısının ve popülizmin ağır basması,
- Tarımsal yapıya ilişkin gerekli ve yeterli veri altyapısının hazırlanamaması, buna bağlı olarak doğru verilere dayalı bilimsel politika üretme zemininin oluşturulamaması,
- Gerek amaçlar gerekse araçlar açısından istikrarın sağlanamaması,
- Üreticilerin eğitim düzeyinin düşüklüğünün ve örgütlenme bilincinin yeterince gelişmemiş olmasının gerek politika uygulamalarında, gerekse üretim ve pazarlamada ilave sorunlar yaratması,
- Bu bağlamda köylülükten üreticiliğe geçişte yaşanan güçlük ve tarımsal faaliyeti bir üretim biçimi yerine yaşam biçimi olarak algılayan üretici tipolojisi,
- Hızlı nüfus artışı, tarım arazilerinin parçalanması, küçük ölçekli işletme yapısı, yeni teknolojilerin kullanımını dolayısıyla verim artışını yavaşlatan sosyo ekonomik koşullardır.

Dolayısıyla Türkiye'de temel sorun tarımda belirlenen amaçlar ve kullanılan araçlardan çok hedeflere doğru öncelikler atanması ve uygulamaların devamlılığının sağlanmasıyla ilgilidir. Ayrıca, AB ülkeleri ve Türkiye'deki sosyo ekonomik koşulların farklılığını da dikkate almak gerekmektedir. Bu sorunların aşılması durumunda Türkiye sahip olduğu benzersiz tarım potansiyeli ile hem AB tarım politikalarına uyumda hem de AB pazarından yeterince yararlanma konusunda çok hızlı gelişme kaydedebilecektir.

7- SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye Tarımı;

- Ölçek yapısı açısından
- Teknolojik gelişmenin düzeyi açısından
- Kamusal hizmet kurumlarının niteliği açısından
- Çiftçilerin sosyo kültürel özellikleri açısından

ayrıca,

- Bugüne kadar uygulanan desteklerin niteliği ve niceliği açısından
- Tarımsal-kırsal altyapının tamamlanma düzeyi açısından
- Üretilen tarım ürünlerinin kalite standartları ve insan sağlığına etkileri açısından

AB'ye tam üye ülkelerden çok farklı koşullara sahiptir.

Türkiye son decere özel iklim toprak koşulları ve ürün desenine sahip olmasına rağmen, personel, yasal-kurumsal, maddi alt yapı koşulları ve ülkenin gelişmişlik düzeyinden kaynaklanan yetersiz kaynak aktarımı neticesinde, AB'yle entegrasyon sürecinde ihracat potansiyeli ile en avantajlı olunması gereken sektör durumundaki Tarım, en büyük engellerden biri olarak gösterilmektedir. Bu durumun aşılabilmesi için, Türkiye'nin sadece üyelik koşullarını değil, aynı zamanda ulusal nitelikteki ihtiyaçlarını da dikkate alarak orta ve uzun vadeli bir zaman planı çerçevesinde tarım politikalarını yönlendirmesi gerekmektedir. Unutulmaması gereken, diğer tüm alanlarda olduğu gibi, tarımda da AB üyeliğinin değil, AB standartlarının yakalanması ve aşılmasının amaçlanması, müzakere ve üyelik sürecinin ise bu ana hedefe ulaşmada sadece bir araç /bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiğidir.

KAYNAKÇA

- CEC (Commission of the European Communities) (2007), **2007 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession**. [COM (2006) 663].
- CEC (Commission of the European Communities) (2004), **Issues Arising from Turkey's Membership Perspective. Commission Staff Working Document**, Brussels, 6.10.2004, SEC(2004) 1202.
- EC (European Commission) (2005), **Agriculture in The European Union, Statistical and Economic Information 2004**, February 2005, Belgium.
- ERAKTAN, Gülcan, Necat ÖREN (2005), "AB Ortak Tarım Politikası, Reform Süreci ve Türkiye'ye Etkileri", TMMOB, ZMO, **Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi**, 3-7 Ocak 2005, Ankara, ss. 23-34.
Erişim Tarihi: 5.12.2007,
<http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/02gulcaneraktanson.pdf>
- ERUYGUR H. Ozan, Erol H. ÇAKMAK (2007), "AB Üyeliğinin Türk Tarımına Etkileri", **İktisat İşletme ve Finans**, Ekim 2007, ss. 5-17.
- FAO (2005), **Major Food and Agricultural Commodities and Producers** 'dan aktaran Erol Çakmak ve Halis Akder, DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı. TÜSİAD Yayın No: TÜSİAD-T/2005-06/397, Haziran 2005, İstanbul.
- GRETHE, Harald (2005), "Turkey's Accession to the EU: What Will the Common Agricultural Policy Cost?" **Agrarwirtschaft** 54, Heft 2, ss. 128-137.
- NUGENT, Neill (2005), **Turkey's Membership Application: Implications for the EU**, Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series, Vol. 5 No. 26 August 2005, University of Miami.
- OSKAM, Arie, Alison BURRELL, Tuğrul TEMEL, Siemen van BERKUM, Irene Molina VILCHEZ ve Natasha LONGWORTH (2004), **Turkey In The European Union? Exploring The Consequences for Agricultural, Food, Rural Areas and Structural Policy**, Wageningen University, 1 December 200
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (2007), **AB Genel Müdürlüğü, Katılım Ortaklığı Belgesinin Gayriresmi Tercümesi**, 08.11.2007
- TUİK (2004), **2001 Tarım Sayımı Geçici Sonuçları**, Ankara.
- TZOB (2007), **Zirai ve İktisadi Rapor 2003-2006**, TZOB Yayın No: 265, Ankara.
- UNCTAD (2005), **Handbook of World Economic Statistics**, Erişim Tarihi: 5.12.2007
[www.unctad.org/Handbook of World Economic Statistics/2005](http://www.unctad.org/Handbook_of_World_Economic_Statistics/2005)
- Uysal, Yaşar (2007), **Küreselleşme ve AB'ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma**, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi, Yayın No:1, Temmuz 2006, İzmir.